

У НОВОМЕ САДУ У ПЕТАК 10. ФЕБРУАРА 1884.

ПОЗОРНИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичном стану, у Новоме Саду.

ХАМЛЕТ.

Трагедија у 5 чинова, од Виљема Шекспира, с енглеског превео др. Лаза Костић.

ДРУГИ ЧИН.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Хамлет, Розенкранц, Гилденстерн.

(Чује се изнутра звук трубе.)

Гилденстерн.

Ето глумци!

Хамлет.

Господо, ви сте добро дошли у Елсинору. Дајте руке. Па одите. Обред и пристој долikuју добродошлици: допустите, да вас тако предупредим, да моје признање глумаца (а то, кажем вам, мора с поља бити пристојно) не буде приличније гозби него ваше. Ви сте ми добро дошли; ал' мој стриц-отац, и моја тетка-мати, преварили су се.

Гилденстерн.

У чему, господару?

Хамлет.

Ја сам луд само кад горњак духа; кад је југ, умем распознати тестеру од сокола.

Лази Полоније.

Полоније.

Помози Бог вам, господо!

Хамлет.

Чуј, Гилденстерне; — па и ти; — сваки на једно ухо: ово велико одојче, што га видите овде, још није одбијено.

Розенкранц.

Можда се по други пут навадио на сису; јер, веле за стара човека, подетио се.

Хамлет.

Ја ћу пророковати: он долази да ми јави о глумцима; пазите. — Право велите, господине; у понедељак у јутру: онда је било, заиста.

Полоније.

Господару, имам да вам кажем нешто ново.

Хамлет.

Господару, имам да вам кажем нешто ново. Кад је Росције био глумац у Риму, —

Полоније.

Глумци су дошли овамо, господару!

Хамлет.

Тандара број!

Полоније.

На моју част.

Хамлет.

Па сваки глумац на магарцу свом, —

Полоније.

Најбољи глумци на свету, било за трагедију или шаљиве игре, за историјске, пастирске, пастирско-шаљиве, историјско-пастирске, трагично-историјске, трагично-шаљиво-историјско-пастирске, за нераздељиву позорницу или слободну песму. Сенека им није одвећ озбиљан, Плауто им није одвећ весео. Било је из књиге било за напамет, нема мимо њих.

Хамлет.

О, Јефто, судијо у Израиљу, какво ти благо имајаше!

Полоније.

Какво је благо имао, господару?

Хамлет.

Па —

„Ништа само лепу ћер, коју љубља жестоко.“

Полоније.

Све о мојој ћери.

Хамлет.

Зар немам право, стари Јефто?

Полоније.

Ако ме ви зовете Јефтом, господару, ја имам ћер, коју љубим жестоко.

Хамлет.

Не иде тако даље песма.

Полоније.

Да како, господару?

Хамлет.

Овако:

„Куша Бог
слугу свог“, —

Па онда, знате,

„Тад се деси,
што се хтело на небеси‘, —
више можете наћи у првом делу божитње пе-
сме: ал’ ево ми ови улазе у реч.

Улазе четворо, петоро глумаца.

Добро ми дошли господо; здраво сви. — Мило ми је, што те видим здрава; — добро дошли, пријатељи. — О, стари пријатељу! Гле, од како те не видех, лице ти се обресило; ваљда нећеш убрађен остати у Данској? — Шта! моја млада госпо и госпођице! Тако ми госпе, госпођо, од кад вас не видех, ближе сте небу читавом потпетицом. Молите се Богу, да вам се глас не отрпа као извештани златник. Господо, сви сте ми добро дошли. Шта ћу ваздан, ми ћемо, као францески соколари, налетети на свашта, што видимо: хајд’ одмах какав говор. Де, дајте да огледамо какви сте; де, какав страстан говор.

Први глумац.

Који говор, господару?

Хамлет.

Ја сам те чуо једном изговорит’ говор, — ал’ није никад приказиван; ил’ ако је, највише је данпут, јер игра се није свидела светини; то беше икра (ајвар) за пук: ал’ била је (као што

ја схваћах, и други, којих је суд у тим стварима високо над мојим) особита игра; добро распоређена у појавама; састављена толико смерно колико умешно. Сећам се како је неко казао, да нема зачина у стиховима да би боље пријала ствар, нити ствар у реченицима што би могла обeditи писца да се пренемаже, него рече да је то поштена метода, и здрава и пријатна и далеко више лепа него китњаста. Један ми се говор у том особито свидео: то беше Енејева прича Дидони; а наиме онде где говори о убијству Пријама. Ако вам је још у памети, почните тим стихом: — да видим, да видим; —

„Опаки Пиро, њо хирканска звер“, —
— није тако; почиње Пиром.

„Опаки Пир“, — до зуба оружан,
„но смр му црн‘, ка’ она тамна ноћ,
„у коња кад се кобног сакрио,
„умрљ’о сад је страшни, црн‘ свој лик,
„од пете је до главе црвен сад,
„још страшниј‘ грб; попрскала га свог
„поклане деце, родитеља крв,
„сасушио је улица већ жар,
„што немилосно светле проклете
„убици страшном господара им.
„Пакленог Пира спржно жар и гњев,
„Обукла га је усирена крв,
„њој жеравица очи, тражи свуд,
„стар‘ прадеда нам Пријама; —

Тако наставите.

Полоније.

Тако ми Бога, господару, добро говорено; са добрым нагласком и добром умером.

(Свршиће се.)

ЖИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Стеван, последњи босански врал“. Историјска трагедија у 5 чинова, написао Мита Поповић.) Приказана први пут 30. јануара 1884.

(Свршетак.)

Предмет ове трагедије може се узети за поетичан, јер унутрашњи догађаји: религиозно осећање, љубав према народу, жеља за власнику и за слободом извиђају на површину, провоцирају се, долазе у сукоб са противним елементима. Драматичан је такође, јер ивици тих афеката дају се радњом изнети на видик, и Мита Попо-

вић учинио је то доникле, у колико су му прва два чина пуна радње. Али већ трећи чин поклања опадање радње, и ма да јунака спољашњи утицаји доводе у не-прилику, он својим унутрашњим осећајима тек само речима даје одушке. Исто тако стоји и са четвртим чином, у коме се реагирање на његово агирање већ испи-че: он је напустио православну веру, и с тога напуштају га природни савезници његови, властела и народ, а љубавници га се одриче, шта више и свисне. Али на све то одговара Стеван само рефлексирањем. Његова је акција, до душе, под притиском апостасије његове; он осе-

ћа добро, да је рђаво учинио, што је прешао у римску веру, или се опет теши, што ће на тај начин стечи савезника у краљу Матији, те ће тако моћи одолети турској навали, а заборавља, да је отуђио најбољег савезника, свој народ. Стеван постаје тако пасивним јунаком, тим пре, што га напушта и свест. У слабости Стевановог карактера нашао је дакле песник свој заплет. Да је Стеван остао при свести, да се истакао барем као југуница, који по нарави својој не може друкче радити него што ради, био би симпатичнији и интересантнији. Он губи тако свој трагичан имбус, и на његово место постаје босански народ трагичним јунаком. Стеванова појава бледи и нестaje све већма, што год се приближује катастрофи, и место да се ова подигне до величанствености, губи се тако рећи у песку. Много је доприносио томе и недостатак радње у петом чину, те гледаоци не проживије катарзу, душевну олакшицу, него прелазе у неки индиферентизам, који је опаснији и од самог протеста.

Предмет је и способан за позорницу; али то не лежи битно у самом предмету, јер песникове вештине може допунама да накнади и да дотера и крт предмет. Разумљив је и са ошите човечанског становишта, јер напуштање начела, које се ужљебило у народно осећање тако, да његовим губитком мисли народ изгубити и себе самог, напаљи ће увек на схваташе и разумевање, а што је чисто, то је и просто.

Што се тиче дикције, језика у трагедији Мите Поповића, то се мора приметити, да је на врло многим местима претерана, сувишна, нагомилана. Мита Поповић има већ неке стереотипне изразе, који се појављују у свакој трагедији његовој. Нећу их ове набрајати; ко је гледао његове драме, знаће о чему је говор. Изрази скоро свакда одговарају душевном садржају, али су преко мере претерани, а претеран израз неће никад произвести жељени учинак, јер не одговара самој радњи, садржају и појавама. А какви су изрази тек у Стевановом лудилу? Право да кажем: немају ни за луду смисла. Они су претворени на сваком месту, и као год што на војнике у одсудном часу не би упливисале шарене и дуготрајне фразе, већ кратка, одсудна и проста реч, тако исто стоји ствар и на позорници. Друго је што у епском песништву, где се већ по себи захтева нека ширина у изразима, неко китњасто описивање.

Мита Поповић употребио је и страховита средства да произведе ефект, а то је сцена у тамници. Да је на том месту, као што рекох већ, извео Томасинија, да душевно мучи Дивну, и да је онда у одсудном тренутку избави Стеван, учинио би психологски ефект, а не живчани, као што је учинио делатом. Ту, као и на другим местима у „Стевану“, па и у осталим трагедијама његовим, види се јасно неки недостатак у изумевању згодних сцена, као год што се види раскош у хучним изразима. Његове трагедије добиле би много више, да је штедљији у изразима, а обилатији у појавама те тако и у радњи.

Је ли даље основан карактер јунаков? Није. Стеван не ради у трећем чину по налогу свога карактера, већ по спољашњим околностима, а мы знамо, да баш карактер јунаков треба да провоцира околности. Историја нам вели, да се Стеван одмах прогласио за верног ка-

толика, чим је ступио на престо, јер је тражио у папе потпору, и молио је од њега краљевски венац. Но песнику је слободно историју на своју цел употребити као хоће. И Мита Поповић учинио је то, али с тога, да од Стевана начини симпатичну и мученичку особу. Ми не би имали против тога ништа, да је Мита Поповић имао довољно вештине, те да је од Стевана направио заиста такву личност, какву је можда хтео. Али то му није испало за руком. Ми видимо Стевана да је лопта спољашњих околности — ако песник бали није хтео да му додели пасиван и слаб карактер. Али за што му је дао онда у првим чиновима тако активан карактер? Момчило вели (I. чин, 4. појава):

„А Стеван није благотворни дажд,
Већ бесни холуј.“

А и сам краљ Тома вели о Стевану (I. чин, 5. појава):

„Ја сам му дао крила змајева,
А та га крила високо дигла.“

Па шта је онда с тим „бесним холујом“, с тим „змајевским крилима“ у трећем, четвртом и петом чину? Кло што се види, карактер Стеванов није конвективно изведен, с тога је он и постоја таква слаботиња. До душе може се рећи, да је лакше бити краљевић него краљ, јер бриге надолазе све већма и већма; али „бесни холуј“ тек је онда бесан, кад струже преко равнице, где му брегови не сметају развијату. Стеван је морло остати конвективан, тим пре, што и тако мора пропasti, лавирали или се одупирао. Његова је судба решена, већ по историји, а коректура песникове само је шкодила јунаку те тако и целој трагедији. Да ли је песник хтео тако, или је испало случајно, не знам. Ја видим само свршену ствар, и по њој ми ваља изрећи пресуду.

Види се дакле, да је цела трагедија у битности својој пуна недостатака. Песник, кад би хтео себи труда дати, те да је подвргне преради, и то битној, могао би од ње створити дело, које би за сва времена одржало себи место и у књижевности и на говорници. Што је трагедија та имала свога спољашњег ефекта, то мени није ни најмање меродавно, нити су икад препохвални извештаји у нашим јавним листовима пореметили мијење моје о њој. Она има својих лепих места, може на православне родољубе упливати моћно, али то је све. На објективног посматрача неће она произвести други утисак, него фрагментаран, што и не може друкче бити, кад погрешка лежи у основи, у битности. С тога сам и одустао од оцењивања омањих сцена, наиме пак од мотивације Стевановог лудила. Ја га држим за немотивраног, психолошки неоправданог, а свакако невешто израђеног. Треба само слушати, шта Стеван не говори све.

Представа је била врло добра. Глумци су своје улоге приказивали с вољом, а много је допринело присуство самога песника, ког је публика изазвала. И с наше стране нек му је признање на дару, труду и вољи. Само бисмо му при даљем делању желили више стрпљења, и онда смо уверени, да ће створити право песничко дело од вечите вредности.

М. С—ћ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

12. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 8.

У НОВОМЕ САДУ У ПЕТАК 10. ФЕБРУАРА 1884:

МАРИЈА СТЈУАРТОВА.

ЖАЛОСНА ИГРА У 5 ЧИНОВА, ОД Ф. ШИЛЕРА, С НЕМАЧКОГ.

О С О Б Е

Краљица Јелисавета	Д. Ружићка.
Марија Стјуартова	М. Рајковићка.
Гроф Лестер	Ружић.
Гроф Шрусбери	Лукић.
Барон Борли	Милосављевић.
Витез Палет	И. Станојевић.
Мортимер	Димитријевић.
Ана Кенедијева	Ј. Добриновићка.
Белијевр	Барбарић.
Окељ	Динић.
Мелвил	Марковић.
Маргарита	Т. Брашованова.
Бургојн	Љ. Станојевић.
Паж	Рашчић.

Краљичина стража, пажеви, ловци.

У недељу 12. фебруара с новом поделом улога први пут: „СВЕТИСЛАВ И МИЛЕВА.“
Жалосна игра у 5 чинова, од Ј. С. Поповића.

Улазнице се могу добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 после подне, а увече на каси.

Болује: П. Добриновић.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.